

C-ohjelmointi

Luento 5: Osoittimet

16.9.2008

1

Sisältö

- u Muistin rakenteesta
- u Operaatiot ja void-tyyppi
- u Muistinhallinta – varaus, vapautus
- u Osoitinaritmetiikka ja muistilohkon käsittely
- u Osoittimet ja funktiot
- u Osoitinlohko
- u Merkkijonojen kopiointi (jos ehditään)

2

Muistinhallinta

Java vs C

- u Luokka on viittaustyyppin määritelmä ja olio on viittaustyyppin ilmentymä
- u Muistinhallinta on implisiittistä. Java suoritussympäristö varaa muistia uusille olioille aina oliota luotaessa
- u Roskienkeruu vapauttaa muistia eli poistaa muistista ne oliot, joihin ei enää ole viittauksia
- u Mikä sitten on olioviite???? (No se on oikeastaan osoitin)
- u Ei luokkia, mutta kuitenkin tietorakenteita ja osoittimia
- u Eksplisiittinen muistinhallinta. Ohjelman on varattava muistia uusille tietorakenteille.
- u Eksplisiittinen vapautus. Ohjelman on vapautettava tarpeeton muisti.
- u Osoittimet ovat oikeastaan vain viittauksia muistissa oleviin tietokohoihin

3

Prosessin rakenne

KJ-1

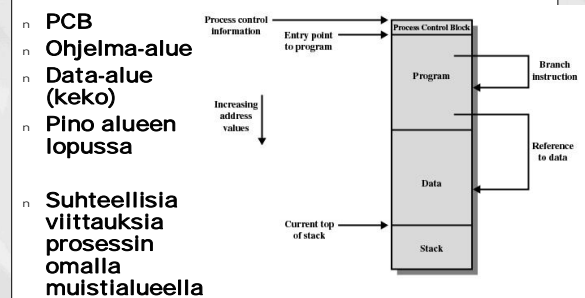
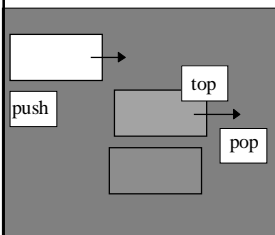

Figure 7.1 Addressing Requirements for a Process

Pino (stack)

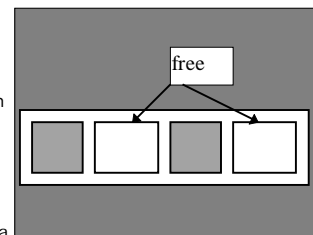

- u *Implisiittinen käyttö* (paikalliset muuttujat ja funktion param.)
- u Hyöty: Muistia ei tarvitse varata tai vapauttaa itse.
- u Haitta: Pinon alkioita voi käyttää vain sen hetken kun ne ovat pinossa. (Tästä voi seurata virheitä, jos näihin viitataan osoittimilla.)
- u Roikkuva viite (dangling reference)
 - Osoitin, joka vieläkin viittaa jo vapautettuun muistialueeseen

5

Keko (heap)

- u *Eksplisiittinen käyttö*
- u Ohjelmoija vastaa muistinhallinnasta C:ssä
- u Muisti voi pirstoutua (fragmentoitua)
- u Sopimaton tai huolimaton käyttö voi johtaa *muistivuotoon*
- u Muisti on resurssi (siinä kuin tiedostotkin) ja sitä pitää hallita ihan yhtäläillä

6

Osoittimien määrittely ja viittaukset

- u Osoittimen voi määrittellä mille tahansa tyyppille

```
int *p;    Osoitin kokonaislukuun
char *q;   Osoitin merkiin (merkkiosoitin)
double **w; Osoitin reaaliilukuosoittimeen
```

- u Tässä siis
p osoittaa muistialueeseen, jonka koko on `sizeof(int)`
q osoittaa muistialueeseen, jonka koko on `sizeof(char)`
w osoittaa muistialueeseen, jonka koko on `sizeof(double*)`
- u Tai tyyppimäärittelyllä:

```
typedef int* Pint;
Pint p1, p2; /*p1 ja p2 ovat osoittimia int-tyyppiin */
```

7

Operaatiot

- u `p = &c` osoitteen otto
- u `c = *p` osoitetun muuttujan arvo
- u `c = **r` -"- (Nyt vain kaksi osoitinta peräkkäin)
- u `p = q` sijoitus, kun samantyyppiset osoittimet

- u `p+i` p osoitin muistialueelle, i sopivan kokoinen kok.luku
- u `p-i`
- u `p-q` saman muistialueen osoittimia ja `q<p`

- u `*ip++` osoittimen arvo kasvaa yhdellä
- u `(*ip)++` osoitetun muuttujan arvo kasvaa yhdellä!

8

Operaatiot (jatkuu)

- u `p < q` p ja q saman muistialueen osoittimia
- u `p == q`

- u Osoitinaritmetiikka toimii viitattavan tyyppin koosta riippumatta:
 - `pa+1` viittaa seuraavaan samantyyppiseen alkioon.
 - `*(pa+1)` on kyseisen alkion arvo samoin kuin `pa[1]`

- u Osoittimen arvo NULL ei osoita mihinkään
- u NULL-arvon voi sijoittaa mille tahansa osoitinmuuttujalle tyyppistä riippumatta.

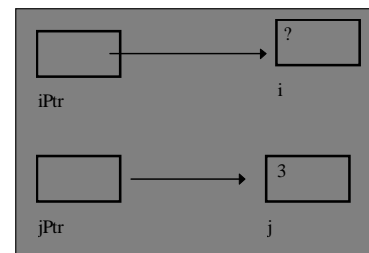
9

Osoittimet ja sijoitus

```
int i;
int *iPtr = &i;
int j = 3;
int *jPtr = &j;
```

- u Entäpä

```
*jPtr = *iPtr;
i = 4;
*jPtr = i;
iPtr = j;
```


10

Geneeriset osoittimet (void *p)

- u `void *p` määrittelee geneerisen, tyyppittömän osoittimen `p`.
- u Osoitinta voidaan tyyppimuunnoksen `*(T*)p` avulla käyttää käsiteltäessä tyyppin `T` muuttujaa

```
void *p = NULL;
int i = 2;
int *ip = &i;

p = ip;
printf("%d", *p); /* VÄÄRIN?*/
printf("%d", *((int*)p));
```

HUOM:
Tyyppimuunnos!

11

Osoittimet ja `const` -määre

- u `const int *p;`
 - `p:n` arvo on osoitin kokonaislukuvakioon
 - `p` voi muuttua, mutta `*p` ei
- u `int *const p;`
 - vakio-osoitin kokonaislukuun `*p`
 - `p` ei voi muuttua, mutta `*p` voi
- u `const int *const p;`
 - Vakio-osoitin kokonaislukuvakioon.

12

Sisältö

- u Muistin rakenteesta
- u Operaatiot ja void-tyyppi
- u Muistinhallinta – varaus, vapautus
- u Osoitinaritmetiikka ja muistilohkon käsittely
- u Osoittimet ja funktiot
- u Osoitinlohko
- u Merkkijonojen kopiointi (jos ehditään)

13

malloc, calloc ja free

void * on yleinen osoitin, joka voi osoittaa millaiseen rakenteeseen tahansa.

- u void *malloc (size_t size);
 - varaa muistia size tavua ja palauttaa osoittimen varatun muistin alkuun. malloc palauttaa NULL, jos muistin varaus ei onnistu.
- u void *calloc (size_t nobj, size_t size);
 - * calloc on kuten malloc, mutta varattavan muistin määrä on nobj*size tavua ja muisti nollataan.
- u void *realloc (void *p, size_t size);
 - * realloc muuttaa parametrina annetun osoittimen p osoittaman varatun muistialueen kokoa.
- u void free (void *p);
 - * free vapauttaa dynaamisesti varatun muistin takaisin käyttöjärjestelmälle.

14

Paluuarvon tarkistus!

- u Hyvään ohjelmointitapaan kuuluu, että aina tarkistetaan funktion palauttama arvo ja toimitaan sen mukaan.
- u Erityisen tärkeää tämä on mm. muistin varauksen yhteydessä.

```
void *malloc(size_t requestedSize);
void *calloc(size_t requestedCount,
             size_t requestedSize);

T *p;
if ((p=malloc(n*sizeof(T))) == NULL)
    error;
if ((p=calloc(n, sizeof(T))) == NULL)
    error;
```

15

\dioms

Dynaaminen muistinvaraus: n kokonaislukua

```
int* p;
if((p = malloc(n*sizeof(int))) == NULL)
    error

/* tai makrolla */
#define MALLOC(p, type, n) \
    ((p) = malloc((n)*sizeof(type))) == NULL)
/* makron käyttö */
if MALLOC(p, int, n) {error}
```

16

portability

malloc

- u Käytä aina absoluuttisen numeerisen arvon sijasta alkion kokona `sizeof(type)` varausfunktion kutsussa.
- u Esimerkiksi `malloc(sizeof(int))` on parempi kuin `malloc(2)`
- u Tyyppin koko voi vaihtua ympäristöstä toiseen

17

Muistin vapauttaminen

- u Eksplisiittisesti keosta varattu muisti pitää myös vapauttaa eksplisiittisesti, kun sitä ei enää tarvita.

```
int *p;

if(MALLOC(p, int, 1))
    exit(EXIT_FAILURE);
*p = 12;
...
free(p);
p = NULL;
/* Älä enää käytä osoitinta *p */
```

Varaus

Vapautus

18

Errors

Muistinhallinta

- u Älä sekoita implisiittisesti (pinosta) ja eksplisiittisesti (keosta) varattua muistia.

```
int i;  
int *p;  
&i = malloc(sizeof(int)); /*VÄÄRIN*/
```

- u Vapauta ainoastaan aiemmin eksplisiittisesti malloc tai calloc -kutsuilla varattua muistia. Vapauta vain kerran!

```
p = &i;  
free(p); /* VÄÄRIN */
```

19

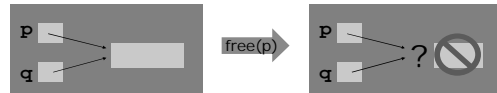
Errors

Muistinhallinta

- u Osoittimen arvon sijoittaminen $q = p$ EI kopioi osoitettua muistia. Sijoituksen jälkeen sekä p että q osoittamaan SAMAN muistialueeseen.

- u Näin ollen kutsu `free(p)` vapauttaa myös q :n osoittaman muistialueen. Älä siis käytä q :ta tai vapauta samaan muistialueetta toistamiseen.

20

Osoitin muistilohkoon

- u Osoittimen voidaan katsoa osoittavan yhtenäisen muistialueen (muistilohkon) ensimmäiseen alkioon
- u Lohkon sisällä voidaan tiettyyn alkioon i viitata lisäämällä tuo i osoitinmuuttujan arvoon: $pa+i$
- u Alkion arvo saadaan lausekkeella $*(pa+i)$ tai $pa[i]$
- u Älä kadota dynaamisesti varatun lohkon alkua.
 - Pidä siis ainakin yksi osoitin koko ajan lohkon ensimmäisessä alkiossa
- u Lohkon läpikäynti
for ($pi = p$; $pi < p+SIZE$; $pi++$) { }

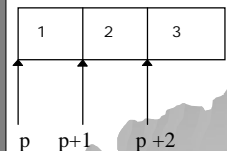
21

Viittaus tiettyyn alkioon

- u Kokonaisluvun lisääminen siirtää osoitinta kokonaisen osoitetun alkion verran eteenpäin

```
#define SIZE 3  
double *p;  
  
if(MALLOC(p, double, SIZE))  
    exit(EXIT_FAILURE);  
  
*p = 1;  
*(p + 1) = 2; /* tai p[1]*/  
*(p + 2) = 3;
```

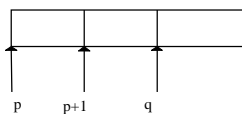
Vähennyslasku
Vastaavasti!

22

Osoittimien välinen erotus

- u Osoittimen vähentäminen toisesta $q-p$ tuottaa tulokseksi osoittimien etäisyyden muistialueen alkioina. HUOM: oltava $q \geq p$


```
int x;  
x = q-p;  
x = (p+1)-p;
```

23

Esimerkki: muistilohkon läpikäynti

```
#define SIZE 15  
double *p, *pi;  
if(MALLOC(p, double, SIZE))  
    exit(EXIT_FAILURE);  
/* alkioiden sijoittelu muistilohkoon */  
  
for(i = 0, pi = p, sum = 0; i < SIZE; i++, pi++)  
    sum = sum + (*pi);  
for(pi = p, product = 1; pi < p+SIZE; pi++)  
    product *= *pi;
```

24

Muistilohkon kopiointi alkio kerrallaan

- u Kopioidaan osoittimen p osoittama alue osoittimen q osoittamalle alueelle. Alueiden koko on SIZE alkia

```
/* p:lle on jo aiemmin varattu tila ja
asetettu arvot muistilohkon alkioille */

double *pi, *qi;

if(MALLOC(q, double, SIZE))
    exit(EXIT_FAILURE);

for(qi = q, pi = p; qi < q+SIZE; qi++, pi++)
    *qi = *pi;
```

25

Muistilohkon kopiointi: memcpy ja memmove

- u Otsikkotiedostossa **string.h** on joidenkin muistilohkoja käsittelevien standardifunktioiden määrittelyjä.
- u Esimerkiksi

```
void *memcpy(void *dest, const void *src,
             size_t len);
```

- u Kopioi len-mittaisen muistilohkon osoitteesta src alkaen lohkon, joka alkaa osoitteesta dest
- u Jos lohkot ovat osittain päällekkäin on käytettävä funktiota

```
void *memmove(void *dest, const void *src,
              size_t len);
```

26

Sisältö

- u Muistin rakenteesta
- u Operaatiot ja void-tyyppi
- u Muistinhallinta – varaus, vapautus
- u Osoitinaritmetiikka ja muistilohkon käsittely
- u Osoittimet ja funktiot
- u Osoitinlohko
- u Merkkijonojen kopiointi (jos ehditään)

27

programming Guidelines Osoittimet ja funktiot

- u Kaikki funktioiden tekemät dynaamiset muistinvaraukset täytyy dokumentoida huolellisesti
- u Kutsujan täytyy tietää kenen vastuulla muistin vapauttaminen myöhemmin on

28

Osoitin paluuarvona

- u Funktio varaa muistialueen ja palauttaa arvonaan osoittimen tähän alueeseen
- u Kutsuja voi käyttää aluetta ja sen vapauttaminen jää kutsujan vastuulle!!

```
/* funktio: getBlock
*gets a block of memory
*to store int values
*/
int* getBlock
(size_t size) {
    return malloc
    (size*sizeof(int));
}
```

```
int *p;
if((p = getBlock(10))
    == NULL)
    error

/* vapautus joskus
myöhemmin */
free(p);
p = NULL;
```

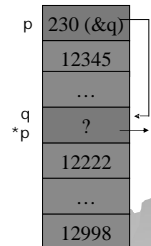
Osoitinmuuttuja viiteparametrina

- u Jos funktion täytyy muuttaa osoitinmuuttujan arvoa, on funktiolle välitettävä osoitinmuuttujan osoite

Osoittimen osoite
(osoitinmuuttujan
oma osoite)

```
int getBlockRef(int **p, unsigned n) {
    if((*p = (int*)malloc(n*sizeof(int)))
        == NULL)
        return 0;
    return 1;
}
```

```
int *q;
if(getBlockRef(&q, 10) == 1)
    success
```


30

Muistilohko parametrina

- u Funktiolle parametrina
 - lohkon alun osoite sekä
 - lohkon alkioiden lukumäärä

```
void *funktio(void *ptr, size_t len);
```

- u Varattu muistilohko on vain varattu muistilohko
 - Se ei sisällä tietoa koosta tai alkioiden tyypistä
 - Kokotieto täytyy säilyttää ja välittää erikseen
 - Myös tietotyyppistä on erillään lohkoista itsestään

31

Etsintäfunktio search

```
/* Search a block of double values */
int search(const double *block, size_t size,
           double value) {
    double *p;

    if(block == NULL)
        return 0;

    for (p = block; p < block+size; p++)
        if(*p == value)
            return 1;

    return 0;
}
```

Alkioiden lkm

Osoitin viiteparametrina, jota ei saa muuttaa!

Lohkon läpikäynti

32

Yleistetään etsintäfunktio search

- u C ei salli polymorfismia, mutta voimme simuloida sitä käyttämällä geneerisiä osoittimia (i.e. `void*`).
- u Funktion esittelyssä voi määrittellä, että paluuarvo ja parametrit ovatkin määräämätöntä tyyppiä `void`
- u Tällöin tosin on kerrottava myös alkioiden koko ja niiden käsittelyyn käytettävä rutiini

```
int searchGen ( const void *block,
                size_t size, void *value,
                size_t elSize,
                int (*compare)(const void *, const void *));
```

Etsittävän lohkon alku

alkioiden lkm ja etsittävä arvo

Alkion koko

Funktio alkioiden vertailuun

33

Funktion kutsujan toimenpiteet

- u Funktion kutsujan täytyy määrittellä vertailufunktio, jota voidaan kutsua etsintäfunktiosta (ns. Call back -rutiini)
- u Tyyppien kanssa määrittely voisi olla:

```
int comp(const double *x, const double *y) {
    return *x == *y;
}
```

- u Tyyppittömien parametrien avulla funktio täytyykin määrittellä seuraavasti:

```
int comp(const void *x, const void *y) {
    return *(double*)x == *(double*)y;
}
```

geneerisen etsinnän käyttö

```
/* Application of a generic search */
#define SIZE 10
double *b;
double v = 123.6;
int i;
int main (void) {
    if(MALLOC(b, double, SIZE))
        exit(EXIT_FAILURE);
    for(i = 0; i < SIZE; i++) /* initialize */
        if(scanf("%lf", &b[i]) != 1) {
            free(b);
            exit(EXIT_FAILURE);
        }
    printf("%f was %s one of the values\n",
           v, searchGen(b, SIZE, &v, sizeof(double), comp)
              == 1 ? "" : "not");
    return 0; /* tai exit(EXIT_SUCCESS); */
}
```

35

Geneerisen funktion search toteutus

```
#define VOID(targ,size) ((void *) (((char *) (targ)) + \
(size)))
int searchGen(const void *block,
              size_t size, void *value, size_t elSize,
              int (*compare)(const void *, const void *)) {
    void *p;
    if(block == NULL)
        return 0;
    for(p = (void*)block; p < VOID(block,size*elSize);
        p = VOID(p,elSize))
        if(compare(p, value))
            return 1;
    return 0;
}
```

HUOM: Osoittimen siirrossa on nyt otettava myös alkion koko huomioon!

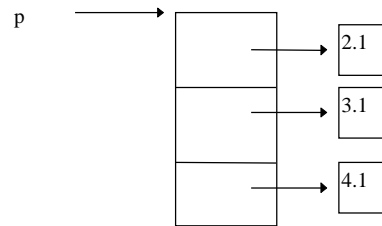
36

Sisältö

- u Muistin rakenteesta
- u Operaatiot ja void-tyyppi
- u Muistinhallinta – varaus, vapautus
- u Osoitinaritmetiikka ja muistilohkon käsittely
- u Osoittimet ja funktiot
- u Osoitinlohko
- u Merkkijonojen kopiointi (jos ehditään)

37

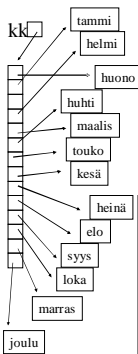
Osoitin lohkon, jossa osoittimia

- u Lohko, jossa on kolme osoitinta double-tyyppiisiin alkioihin
- u Viittaaminen alkioon asti vaatii kaksi viittausenpurkua **p

38

Osoitinlohko, jonka alkiot merkkijono-osoittimia

- u Tällaista rakennetta käytetään komentoriviparametrien käsittelyssä (muuttuja argv).
- u Tässä esimerkkinä funktio, joka palauttaa arvonaan osoittimen kuukauden numeroa vastaavaan nimeen.

```
char *kk_nimi(int k)
{
    static char *kk[] = {"huono", "tammi", "helmi",
        "maaliskuu", "huhti", "touko", "kesä", "heinä", "elo",
        "syys", "loka", "marras", "joulukuu"};
    return (k < 1 || k > 12) ? kk[0] : kk[k];
}
```

39

Osoitinlohkon käyttö – dynaaminen muistinvaraus lohkolle ja viitattaville alkiolle (tai uusille lohkoille)

```
double **block;
#define SIZE 3
if((block=calloc(SIZE, sizeof(double*)))==NULL)
    error;

for(i = 0; i < SIZE; i++)
    if((block[i]=calloc(1, sizeof(double)))==NULL)
        error;

*(*block) = 2.1;
block[0][0] = 2.1;
```

Varaus itse osoitinlohkolle

Varaus yhdelle alkioille kerrallaan

40

Osoitinlohkon käyttö – viittaaminen alkioiden alustamiseen ja vapautus

- u Lohkon viittaamien alkioiden alustaminen

```
for(i = 0; i < SIZE; i++)
    block[i][0] = 2.1 + i;
```

- u Muistinvapauttaminen: viitattut alkiot ja osoitinlohko

```
for(i = 0; i < SIZE; i++)
    free(block[i]);
free(block);
block = NULL;
```

Ensin alkiot

Ja sitten lohko

41

Esimerkki: merkkijonon kopiointi (merkkijonon lopussa on merkki '\0')

```
#include <stdio.h>

void kopioi(char *s, char *t)
{
    int i=0;
    while ( (s[i] = t[i]) != '\0' )
        i++;
}

int main(void)
{
    char talle[] = "Tämä kopioidaan.",
        talle2[50];
    kopioi(talle, talle2);
    printf("%s\n", talle2);
    return 0;
}
```

Merkkijono parametrina. Oikeasti osoittimia muistilohkojen alkuihin.

Viitataan merkkeihin taulukkomaisesti yksi kerrallaan

42

Esimerkki: merkkijonon kopiointi – muuta tapoja kirjoittaa viittaus

Versio 1:

```
void kopioi( char *s, char *t)
{
  while ( (*s = *t) != '\0' )
  { s++; t++; }
}
```

Versio 2:

```
void kopioi( char *s, char *t)
{
  while ( (*s++ = *t++) != '\0' )
  ;
}
```

Versio 3:

```
void kopioi( char *s, char *t)
{
  while ( *s++ = *t++ ) ;
}
```

Funktion otsikko on identtinen edellisen kalvon kanssa, vain viittaaminen alkioihin erinäköinen.

Minimalistisen selkeä!

Merkkijonovakiot ja osoittimet

- u Merkkijonovakio on yhtenäinen muistialue, jonka päättää lopetusmerkki '\0'.
- u char *aamu = "Kello soi! \a \a"
- u char huomenta[] = "Kello soi! \a \a"

huomenta: Kello soi! \a \a

aamu: ● → Kello soi! \a \a

- u Muistialueen (huomenta) yksittäisiin alkioihin voidaan viitata
- u Osoitin aamu voidaan asettaa muualle, mutta osoitetun merkkijonon muutosyritysten tulos on 'epämääräinen'

44

C assumes that programmer is intelligent enough to use all of its constructs wisely, and so few things are forbidden.

C can be a very useful and elegant tool. People often dismiss C, claiming that it is responsible for a "bad coding style". The bad coding style is not the fault of the language, but is controlled (and so caused) by the programmer.

45